

Nämndemannaslakt pågår

I regeringens proposition (RP 85/2008) till riksdagen föreslås radikal nedskärning av nämndemän i tingsrätterna. Propositioner har remitterats till lagutskottet som behandlar förslaget i höst. Avsikten är att de nya lagarna skall träda i kraft första januari 2009.

Ett axplock ur propositionens huvudsakliga innehåll visar att en domare och tre nämndemän fortfarande skall vara domföra vid behandling av alla brottmål. Denna sammansättning skall kunna förstärkas med ytterligare en lagfaren medlem vid behov eller med en fjärde nämndeman. Nytt förslag är att tre domare skall kunna handlägga alla brottmål där det är motiverat ex. svåra och omfattande fall. Två nya förslag om nämndemän framförs. För det första föreslås att domförheten i endomarsammansättning skall bli utvidgad att gälla sådana brott som kan leda till fängelse i högst två år samt därtill vissa brottmål där maximistraflet är över två år ex. grova förseelser gällande stöld, förskingring, häleri, skadegörelse, bedrägeri. För det andra skall nämndemän inte längre delta i behandlingen av tvistemål.

Vilka konsekvenser har de nya förslagen för nämndemäns deltagande i tingsrätterna? Efter att skriftligt förfarande i brottmål infördes i oktober 2006, dvs att en ensam domare kan avgöra mål, har ärenden som behandlats i nämndemannasammansättning sjunkit från 47.000 per år till ca 30.000 (år 2007). Det skriftliga förfarandet verkar ha reducerat nämndemän särskilt i fråga om grovt äventyrande av trafiksäkerheten och grovt rattfylleri men även visavi narkotikabrott och stölder. Förslaget med endomarsammansättning vid mål med straffpåföljd högst två års fängelse skulle reducera nämndemännens deltagande till ca 10.000 mål per år. Förslaget med att endomarsammansättning vid ovan angivna sådana brottmål med maximistraff på över två år minskar nämndemannasammansättningen med ytterligare ca 1.200 mål per år. Nämndemannasammansättning skulle om detta förslag också vinner laga kraft reduceras till ca 8.800 mål per år, dvs med mer än två tredjedelar. Diskussioner har också förts om att nämndemännens deltagande skulle begränsas till bara de allra grävsta brotten mot liv och hälsa. Justitieminister Tuija Brax hävdade i tidningen Lautamies nr. 2/08 att endast riktigt grova brott som mord, dråp, misshandel och dyl. skulle motivera nämndemännen för uppdraget, vilket är en skrämmande inställning.

Om överhuvudtaget en reduktion måste ske skulle en skonsam sådan ha varit att reducera antalet nämndemän från tre till två i samtliga mål men i övrigt bibehålla nuvarande system. De tre herrarna som gjort förslaget viftar bort den möjligheten med fantasifull kreativitet, dvs att om för en nämndeman under förhandlingarna skulle uppstå ett hinder att vara med vore detta problematiskt. Med 15 års erfarenhet av nämndemannaskap har jag aldrig hört att någon skulle ha fått hinder att delta under pågående förhandling.

Förslaget att nämndemän inte längre heller skulle delta i tvistemål har motiverats med att användningen av nämndemän i dessa mål varit ytterst sällsynt. År 2006 behandlades 102 tvistemål i nämndemannasammansättning och dessa ärenden har överlag varit komplicerade på många sätt. Självfallet är att fyra personer tillsammans är mer observanta och lyhörda för vad som pågår under rättegången än en ensam domare som dessutom fungerar som ordförande under förhandlingen, skall hålla reda på alla handlingar och notera det som sker. Också detta förslag är helt bedrövligt.

Arbetsgruppen anser att ytterligare reformer behövs: dels hur nämndemän väljs, dels angående omröstningsförfarandet. Vad som avses preciseras inte närmare i propositionen, men att nämndemän i detta nu har individuell rösträtt och till och med avgjort utfallet i vissa

mål har inte setts med blida ögon. Nämndemannasystemet borde helt klart bevaras i sin nuvarande form med hänsyn till traditionen från 1200-talet, folkets berikande rättskänsla, upprätthållandet av tilltron till rättsväsendet, kontrollen av domstolarna, förbättrandet av domarens överväganden (nämndemännens livserfarenhet, lokalkännedom, särskild sakkunskap), domstolsväsendets öppenhet och rättsskipningens offentlighet samt de extremt låga kostnader nämndemannainstitutionen de facto medför. Genom den föreslagna reformen skulle justitieministeriet spara en miljon euro - en spottstyver i ministeriets enorma budget. Summan föreslås att användas till att anställa flera domare alternativt domare/sekreterare till arbetsbelastade tingsrätter. Hur mycket har den informationen påverkat de domstolar som ställt sig positiva i sitt utlåtande till ministeriet angående denna radikala nedskärning av nämndemän? Vilka beslut kommer lagutskottet att göra? Hur kommer landets riksdag att agera i detta angelägna ärende? Må det församlade riksdagsfolkets sunda förnuft segra.

Viveca Bäck

ordförande för Österbottens svenska nämndemannaförening rf